

N:o 12.

Ank. till Riksd. Kansli d. 17 Febr. 1870, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt förslag rörande organisationen af domstolsväsendet.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till Lag-Utskottet remitterad motion, N:o 51, har Herr *Carl Ifvarsson* anført, att det vore en förut känd och erkänd sanning, att den långa tidsutdräkten med lagskipningen städse medfört och fortfarande vållade olägenheter; likasom att, med nuvarande få tingsterminer och många tingsställten, erforderlig snabbhet i lagskipningen icke kunde uppnås; och med flera ärendens förflyttande till domstolarne, utan annan förändring, skulle påtagligen den öfverklagade olägenheten endast förökas. Således, om reformen skulle medföra någon väsentlig nytta, måste domstolarne sammanträda oftare, t. ex. en gång i månaden, och tingsställtena i någon mån inskränkas, så att domaren icke alltför mycket ställdes på resande fot. Men enär domhufvandena på landet, efter all anledning, redan nu mångenstädes voro öfverhopade af göromål och framdeles skulle få sig ålagda ännu flera, samt dertill komme, att ganska kännbara uppoffringar både af tid och penningar måste förorsakas ett stort antal rättssökande genom den förlängning i väg till tinget, som blefve en följd af flera tingslags sammansläende till ett, hvaraf måhända rättmätigt missnöje skulle uppstå, så torde de åtgärder, hvilka redan vidtagits, dels genom Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 23 Maj 1866, angående domstolsväsendets omorganiserande, och dels Riksdagens underdåniga skrifvelse den 15 Maj 1868, åsyftande vissa domsärendens öfverflyttande från administrationen till domstolarne samt embetsverkens förenklande, icke vara hvarken tillfyllestgörande eller ensamma för sig fullt lämpliga. Flera arbetskrafter måste sannolikt äfven anlitas för domaregöromålen på landet, om ändamålet utan särdeles olägenheter skulle vinnas, och då sådana krafter säkerligen kunde erhållas inom ett icke

Bih. till Riksd. Prot. 1870. 7 Saml. 6 Häft.

så ringa antal af de mindre städerna, der de juridiska ärendena påtagligen voro af så ringa omfång, att en stor del af domhafvandenans på landet göromål ganska väl kunde medhinnas af samme embetsmän, som i detta hänseende skötte städernas angelägenheter, vore det antagligen ganska lämpligt att äfven desse toges i anspråk. Domsagorna på landet skulle alltså, der det lämpligen ske kunde, fördelas så, att vissa delar deraf förenades med närmast belägna städer, under en och samma domare eller domstol, och de öfriga komme att utgöra sjelfständiga domsagor för sig. Genom denna åtgärd kunde tingsställena troligtvis, utan synnerliga olägenheter för rättssökande, inskränkas till ett eller två inom hvarje domsaga; domstolarne kunde på det hela taget medhinna flera ärenden, utan att tillökning i embetsmännens antal påkallades, och detta kunde ske jemväl med ting en gång i månaden, hvarigenom således en icke oväsentlig lättnad för frågans ändamålsenliga lösning skulle uppkomma. Såsom egentliga fördelar häraf borde med skäl kunna påräknas: för landet, att snabbhet i rättskipningen vunnnes, utan att färden till tingsstaden blefve alltför kostsam; för städerna, att lättnad kunde beredas i deras både i förhållande till folkmängden och de juridiska ärendena otvifvelaktigt dryga utgifter till borgmästare-aflöningen, hvilken icke desto mindre för närvarande ansåges i allmänhet vara otillräcklig för bemälde embetsmäns utkomst; för land och stad gemensamt, att tingslokal och ransakningshäkte kunde byggas och underhållas af båda samfäldt; för domstolsordförandena, derigenom att icke allenast både arbete och inkomster dem emellan blefve jemnare fördelade, än nu vore förhållandet, utan äfven en väsentlig förminskning i embetsresor med ty åtföljande lindring i kostnader och besvärligheter skulle uppkomma; och slutligen för hela samhället, att reformerna inom statsförvaltningen i hög grad underlättades, hvarigenom besparingar både i arbete och utgifter måste uppstå. Härtill kunde måhända läggas, att äfven tillfälle derigenom blefve beredt för utsökningsärendenas öfverflyttande på domstolarne, äfvensom att särskilda krigsdomstolar kunde blifva öfverflödiga. Visserligen kunde det antagas dels att städernas innevånare af konstitutionela skäl icke ville förena sig med landsbygden under gemensam domstol och dels att de icke ville afstå från dem nu tillkommande valrätt vid tillsättande af domare; men som i förra hänseendet föreningen under gemensam domare kunde ske utan att ledamöterna i Rätten, der sådant ej önskades, nödvändigt behöfde äfven vara desamma för land och stad, och i det sednare det ej torde vara af särdeles vigt om städerna afstode från sin valrätt eller landet äfven tillerkändes en sådan, ville det synas, som dessa begge omständigheter vore af så jemförelsevis lättlost och underordnad beskaffenhet i förhållande till fördelarne af det hela, att de icke skäligen borde lägga hinder i vägen för reformens genomförande. Ett svårare hinder emot desamma torde deremot möta uti nuvarande embetsmäns rättigheter, nemligen så vidt den närmaste framtiden härvid afsåges; men om ock detta hinder icke i allo kunde undanröjas, kunde det likväl sannolikt i någon mån inskränkas, derigenom att dels

öfverenskommelser möjligtvis kunde träffas emellan borgmästare i en och annan stad, å ena, och domhafvandena i angränsande landsorter, å andra sidan, angående vilkoren för de förras tidigare öfvertagande af de sednares göromål inom de delar af landet, hvilka annars skulle först vid nuvarande innehafvares afgang från sina embeten med städerna förenas, och dels att, i den mån ledigheter inträffa, de särskilda embetena, hädanefter och intill dess reformen hunne genomföras, tillsättas med vilkor att tillträdarne skulle vara underkastade de förflyttningar samt förändringar i tienstgöring och aflöning, som för ändamålets vinnande funnos erforderliga. Under öfvergångstiden finge för öfrigt embetena till någon del bestridas af tillförordnade domare, på sätt redan nu egde rum, der ordinarie domhafvandena icke sjelfva kunde medhinna allt. På grund af allt detta hemställde motionären, "att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t, vid behandling af frågan om organisation af underdomstolarne på landet, täcktes vidtagna och föreslå åtgärder, ledande icke allenast till snabbhet i lagskipningen, utan äfven till beredande af tillfälle för handläggning af andra och flera ärenden vid samma domstolar, än de nu dithörande; äfvensom att Kongl. Maj:t dervid ville taga i öfvervägande dels om icke åtskilliga af rikets mindre städer — efter vederbörandes hörande — må kunna med vissa delar af landet under gemensam domare eller domstol förenas och domsagorna derefter lämpligen fördelas, och dels om icke, vid inträffande ledigheter, hädanefter och intill dess reformen hinner genomföras, det vilkor må vid utnämmandet fästas, att innehafvarne af dessa befattningar skola vara underkastade den förflyttning samt förändring i tienstgöring och aflöning, som för ändamålets vinnande kan anses nödig."

Frågan om domstolarnes organisation och sättet för deras verksamhet likasom den rörande öfverlemnande till de vanliga domstolarne af åtskilliga ärenden, hvilka för närvarande handläggas af andra myndigheter, är redan, till följd af ofvan åberopade underdåniga skrifvelse af den 28 Maj 1866 och den 15 Maj 1868, föremål för Kongl. Maj:ts nådiga pröfning; och frågan om öfriga förändringar af rättegångsordningen i den af motionären angifna syftning kan icke lämpligen förekomma till behandling innan den förstnämnda blifvit slutligen afgjord. Utskottet anser derföre,

1:o att motionärens förslag i dessa delar ej bör till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande återstående delen af motionen, eller frågan om åtskilliga mindre städers förening med vissa delar af landet under gemensam domare eller domstol och domsagornas reglering med hänsigt härtill, samt att, vid hädanefter inträffande ledigheter, vid utnämmandet må fästas det vilkor, att innehafvare af ifrågavarande

befattningar skola vara underkastade den förflyttning och den förändring af tjänstgöring och aflöning, som för ändamålets vinnande kan anses nödig, så har hittills icke mött något hinder för mindre stads förläggande under landsrätt, då staden derom gjort framställning hos Kongl. Maj:t, och sådant lär afven hädanefter bifallas, då skäl dertill förefinnes, utan att någon åtgärd å Riksdagens sida derför erfordras. Sällsynt lär väl ock vara, att någon i tjänst varande landtdomare vägrar att underkasta sig domsagans deraf följande utsträckning, helst dermed alltid förenas en det ökade besväret fullt motsvarande tillökning i inkomst; men skulle sådant emot förmodan inträffa, så uppstode deraf ingen annan olägenhet, än att med åtgärden finge anstå till dess den motvillige domaren afginge, och domsageregleringen behöfde så mycket mindre deraf uppehållas, som tillökningen i domarens göromål genom en mindre stads förening med domsagan icke kunde blifva så betydlig, att något synnerligt afseende vid regleringen derpå kunde fästas.

Att åter emot någon stads vilja förlägga den under landsrätt, lär väl icke låta sig göra så länge 31 § Regeringsformen qvarstår oförändrad, och en framställning till Kongl. Maj:t af det innehåll, motionären föreslagit, skulle således innebära den anhållan, att Kongl. Maj:t ville antingen hos Riksdagen göra förslag till ändring af nämnde grundlagsparagraf och derjemte af 13 § 3 mom. Riksdags-ordningen, så att minskningen i antalet af städer med egen jurisdiktion icke måtte rubba förhållandet emellan antalet af städernas och landets representanter sådant det nu förefinnes; — eller ock låta fråga vederbörande i hvarje särskild stad, som kunde komma i fråga att läggas under landsrätt, huruvida de ville derpå ingå. Men en anhållan hos Kongl. Maj:t om framställande af förslag till grundlagsförändring är föga förenlig med den ordning, som för sådan frågas väckande och behandling är stadgad, och skulle den någon gång vara lämplig, så torde det dock böra inskränkas till de fall, då frågan är af den invecklade beskaffenhet, att Riksdagen under sin korta sammanvaro icke kan medhinna att uppgöra ett fullständigt förslag till lagbestämmelser, hvilket förhållande ingalunda här är för hand. Lika litet lämpligt vore det, att Kongl. Maj:ts beslut eller förslag i afseende på domsageregleringen skulle likasom underställas småstädernas pröfning och blifva beroende på hvarje sådan stads bifall eller afslag.

Skulle det åter vara motionärens mening, att föreningen emellan stad och land må ske på det sätt, att domaren eller domstolen i stad afven blefve domare eller domstol för ett visst landtdistrikt, så kunde, med bibehållande af städernas nuvarande, genom grundlagen befastade valrätt, sådant icke ske annorledes, än att Konungens rätt till utnämmande af landtdomare inskränktes så som i fråga om borgmästares tillsättande är stadgad, eller till valet emellan trenne af staden föreslagne, afven om ingendera af dessa, ehuru de möjligen kunde nöjaktigt fullgöra domarens åligganden inom ett litet stadssamhälle, innehade de egenskaper, som erfordras för domareverksamheten på landet, der vigtigare och mera invecklade

rättsfrågor oftare förekomma; och Utskottet betviflar, att ett dylikt ordnande af domsagor eller domstolar alltid blefve till gagn för landtbefolkningen eller vore för denna särdeles välkommet.

Dessutom vore det mindre välbetänt, att sätta ett större antal härads-höfdingar och ledamöter i de mindre städernas Rådstufvurätter i en provisorisk ställning, som skulle medföra osäkerhet icke blott om beskaffenheten och vidden af deras befattningar, utan till och med om befattningens bibehållande, enär domaren äfven skulle vara skyldig att underkasta sig förflyttning till annan plats, helst det icke kan vara lämpligt att, redan innan något bestämdt förslag i hufvudsaken blifvit framlagdt, vidtaga åtgärd för tillvägbringande af en sådan ställning för dessa embetsmän, en åtgärd, som är afsedd att utgöra endast ett medel för hufvudändamålet vinnande; och slutligen synes det vara alldeles för tidigt, att, sedan Rikets Ständer i underdånig skrifvelse den 28 Maj 1866 gjort framställning om reglering af domstolsväsendet på landet, utan att någon fråga om städerna då blifvit väckt, redan nu, innan denna reglering blifvit uppgjord och man fått erfara verkningarne deraf, framkomma med ny hemställan i ämnet, helst, på sätt här förut blifvit erinradt, just de ifrågakända städernas obetydlighet gör, att, om det framdeles finnes lämpligt att förlägga sådan stad under landsrätt eller eljest förena stad och land till en domskrets, något hinder i detta afseende icke möter deraf att domsageregleringen för landet blifvit verkställd, och att denna således kan ske fullkomligt oberoende af hvad i förra hänseendet sedermera må inträffa.

På nu anförda skäl får Utskottet hemställa,

2:o att icke heller å framställningen i motionens sednare del må fästas vidare afseende.

Stockholm den 17 Februari 1870.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Reservationer:

af Herr Grefve *Sparre*: "Skilnaden emellan lands- och stadsrätt är en kvarlefvande af medeltidsinstitutioner, som vår lagstiftning bibehållit, sedan det öfriga Europa redan utplånat de sista spåren deraf. Grunden till denna skilnad är att söka i de tids-

åsigter, enligt hvilka samhällets särskilda klasser lefde under skydd af särskilda lagar, hvilka omsider, på sätt benämningen *priva lex* antyder, fingo formen af privilegier.

Den Svenska stadslagen, till en väsendtlig del en efterbildning af utländska mönster, eller en sammanfattning af de rättssedvänjor, som de i städerna inflyttande Tyska köpmännen medförde, var likväl icke mera rotfästad, än att man redan 1734 kunde antaga en för hela landet gemensam lag, hvori endast arfs- och giftorätten samt jurisdiktionen bibehölls egendomlig för borgerskapet eller städernas innevånare.

Städernas särskilda arfs- och giftorätt upphörde med 1845, och då vid 1870 års riksdag upphörandet af den egna jurisdiktionen ifrågasattes för åtskilliga mindre städer, för hvilka den snarare kan anses såsom en börda än en förmån, så synes mig denna fråga, helst i den form den i förevarande motion blifvit framställd, icke förtjent af att så snöpligt affärdas, som i förevarande betänkande skett.

Den institution af borgmästare och råd, som 1734 års lag bibehöll för städerna, afsåg enligt den tidens åsigter, hvilka icke så noga iakttago skilnaden emellan rättsskipning och förvaltning, så väl den förra som den sednare, då tänkt såsom kommunal-styrelse. Sedan denna numera kommit jemväl landskommunerna till del kan den icke mera anses såsom ett städernas privilegium. Genom den 1862 införda kommunallag är till och med borgmästare och råds ställning i städerna väsendtligen förändrad, och redan af detta skäl kunde man ifrågasätta förändring af denna institution, dervid dess domareverksamhet ej kan undgå att tagas i betraktande.

Den anda, som genomgår tiden, och hvars i fråga om lag obestridliga fullt berättigade anspråk är: jemlikhet, vill i allmänhet icke veta af några särskilda domstolar. Något annat skäl till en särskild jurisdiktion för städerna kan således icke förefinnas, än det, som är att söka i en så stor, på ett ställe sammanträngd befolkning, att en särskild domstol kan anses fullt sysselsatt med afgörandet af der förekommande rättstvister eller brottmål.

Detta kan icke vara fallet med flertalet af våra städer, hvars rådhusrätter således icke på långt när äro upptagna af de göromål befolkningen bereder dem.

Att, såsom nu flerstädes der härads höfdingarne bosatt sig i smärre städer, hafva tvänne särskilda domare en för stads- och en för landtbefolkningen är ett slöseri bland annat jemväl med domarekrafter. Tillgången på ovanligare sådana är i allmänhet inom samhällena icke stor. Stadsdomaren, borgmästaren, icke sysselsatt med domaregöromålen, belastas i stället med en mängd ekonomiska och administrativa ärenden, som upptaga hans tid och afvända hans håg och sinne från domareverksamheten. Den skilnad emellan rättsskipning och förvaltning, som man i hela den civiliserade verlden genomfört, och som vi påyrka i de högre graderna, måste äfven i de lägre iakttagas.

Härtill komma flera andra skäl. I åtskilliga smärre städer medgifva icke tillgångarne en tillräcklig aflöning åt desse domare och de måste således lefva på förknappning

Erfarenheten har också visat att borgmästarne i dessa mindre städer ganska ofta vid inträffande ledighet eller förfall förestå den kringliggande domsagan, hvilket antyder möjligheten af en förening af befattningarne.

Flera kommuner undergå till följd af rörelsens förändrade riktning förändringar. Några förminskas; andra, som likväl icke hafva egen domsrätt, tillväxa. Vi hafva sålunda köpingar på några tusen innevånare, hvilka måste afses vid domstolsorganisationen.

De långa uppskofven emellan tingen å landet hafva hittills utgjort hinder för upphäfvande af de smärre städernas jurisdiktion. Men då en förändring af tingsterminerna och till någon del domstolarne på landet nu är ifrågasatt, så kan det icke synas olämpligt, om, på sätt motionären föreslagit, jemväl nämnda fråga dervid tages i öfvervägande. Det skulle föra mig vida utöfver gränserna för en reservation att ens flyktigt vidröra den ännu knappt nämnda frågan om en tidsenlig domstolsorganisation, hvilken, nyligen genomförd i Tyskland och nu bearbetad i Danmark, måste förutsättas för en ny rättegångsordning, som icke länge kan tillbakahållas, och rätteligen borde hafva föregått strafflagen. Men hvilka grunder dervid än må följas, och äfven under den förutsättning att den nuvarande domstolsorganisationen till sina grunddrag bibehölles, torde, då man icke kan bestrida att frågan förestår, det böra medgifvas, att — när saken något förr eller sednare blifvit af statsmakterna afgjord — de hinder för dess genomförande borde vara undanröjda, som skulle ligga deri att domare utnämndes utan förbindelse att underkasta sig de förändringar, den lagstiftande makten kunde besluta.

Jag anser motionen alldeles icke afse eller beröra något annat ämne, än det jag här afhandlat, och utesluter således helt och hållet den politiska frågan om städernas representationsrätt, hvilken, ehuru i Riksdags-ordningen sammanställd med domsrätten, lätteligen *kan* och *bör* genom förändring af grundlagsstadgandet göras oberoende deraf. Sjelf stadsrepresentant och lifligt öfvertygad om nyttan af att detta element ej undantränges inom Representationen är jag långt ifrån att afse något sådant, och skulle icke ens hafva tänkt på att nu vidröra denna fråga, om den icke framhållits inom Utskottet. Men jag anser vådan större att genom frestelsen att undgå kostnaderna för egen jurisdiktion åtskilliga småstäder, då Häradsrätterna blifva permanenta, vilja läggas under landsrätt, hvarigenom stadsrepresentanternas antal minskas.

Ännu mindre afser jag någon reduktion af den städerna en gång lemnade jord, hvilket jag anser juridiskt omöjligt. Jag går i detta fall såsom alltid rakt på målet, utan konsiderationer, likasom utan djupare beräkningar, med förmågan hvaraf man alldeles oförtjent hedrar mig, en förmåga, som jag icke eger, icke ens eftersträfvar, till och med föraktar.

Konservativ till åsigt anser jag, just i afsigt att bibehålla det *väsentliga* i samhällsinstitutionerna, oundgängligen nödigt att derifrån utsofra tillfälliga, af öf-

vergående och längesedan försvunna tidsförhållanden framkallade anordningar. Vi hafva tilläfvare ej ännu gjort oss fullt klart hvilka reformer, bland annat just i fråga om rättsskipningen, som, i det öfriga Europa redan genomförda, påkallas af dem vi i sednare tider genomfört. Vi undgå ej svårigheterna dervid genom att blunda; och det synes mig således, att, då frågan nu inom Representationen blifvit väckt, denna, med öppna ögon för hvad som tillstundar, icke bör underlåta att i tid förekomma de hinder, som kunna möta för verkställigheten af statsmakternas snart nog inträffande beslut.

Men härtill ville jag för min del inskränka åtgärden. Då Riksdagen redan aflåtit underdånig skrifvelse angående åtskiljande af jurisdiktion och administration, anser jag ett ytterligare vidrörande af detta ämne olämpligt. Jag hemställer derföre, att motionen måtte i så måtto bifallas:

att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande dels om icke åtskilliga af rikets mindre städer må kunna med vissa delar af landet under gemensam domare eller domstol förenas och domsagorna derefter lämpligen fördelas, och dels om icke, vid inträffande ledigheter, hädanefter och intill dess reformen hinner genomföras, det vilkor må vid utnämmandet fästas, att innehafvarne af dessa befattningar skola vara underkastade den förflyttning samt förändring i tienstgöring och aflöning, som för ändamålets vinnande kan anses nödig."

af Herr Friherre *Åkerhjelm*;

„ Herr *Kolmodin*;

„ Herr *Jöns Olsson* och

„ Herr *Engman*.